

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования Республики Тыва

Управление образования администрации Каа-Хемского района

МБОУ СОШ с.Бурен-Хем

СОГЛАСОВАНО

ЗВР

/Хвалыг К.С./

УТВЕРЖДЕНО

Директор Ш

МБОУ с. Бурен-Хем

Приказ № 2/3

от «31» августа 2023г.

/Бичекей А.А./

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
Курса внеурочной деятельности
«Улусчу ужурлар»
для обучающихся 2-го класса

Составила учитель родного
языка и литературы Карди К.Б..

Бурен-Хем 2023

ТАЙЫЛБЫР БИЖИК

Бо программаны 1-4 класстарга шенелделиг өөрөдилге – номчулга ному «Улусчу ужурларга» даянып тургускан.

Улусчу педагогика амгы национал школаның өөрөдилге-кижизидилгелиг ажил-чорудулгазының кол үндезинин тургузуп, ниити өөрөдилге системаларында чаа угланышкын, тускай быжыг турушту ээлеп турар. Чоннуң чаагай чаңчылдары, сагылга ёзулалдары, ужурлары улусчу педагогиканың кол өзээн тургуспушаан, өзүп орап салгалдың кижизидилгезинин депшилгелиг аргаларын байлакшыдып турар.

Улусчу педагогиканың идеялары, байлак дуржулгазы болгаш аргалары өг-бүлө кижидилгезинде, ада-иелер ортузунда тарап нептерээн.

1. Программаның кол угланышкыны дараазында сорулгаларны чедип алырынче угланган:

Бодун каяа-даа төлөптиг ап билири;

Этикет база янзы-бүрү ужурларны сагып билирин чаңчыктырар;

Улуг улусту хүндүлөп, бичии кижилерни кээргеп, чаптап билири. Хире шаа-биле дузазын чедирип, ачы-буянныг, биче сеткилдиг болурун хевирлээр;

Тываның, Россияның база янзы-бүрү чоннарның ёзу-чаңчылдары, улусчу байырлалдары-биле уругларны таныштырар;

Өг-бүлезиниң кежигүннери база эш-өөрү-биле эп-найыралдыг, хүндүлээчел, дузааргак болуру. Сагылга-чурумга хамаарышкан мораль-этиктиг билиглерни сагып билиринге чаңчыктырар;

Төрээн чурту – Тывазынга, Россияга ынаа болгаш чоргааралы. Ооң бойдузунга дириг амытаннарынга, үнүштеринге, арга-арыыга сагыш-човангыр, хумагалыг хамаарылгазы болгаш сагыыр ужурлары.

Өөреникчилерниң шингээдип алыр билиглеринге, мергежилдеринге болгаш чаңчылдарынга кол негелделер.

II. «Улусчу ужурлар» кичээлдин туружу.

2-ги класстын өөреникчилеринге «Улусчу ужурлар» деп кружок неделяда 1 шак болур (40 минута дургузунда уламчылаар).

2-ги классты доозуп турар өөреникчилерниң билип алыр ужурлуг чүүлдери:

этикетке хамаарышкан тыва улустун ёзу-чаңчылдарны билири;

бичии кижинин ада-иезинге ээлдек-эвилен болуру;

кижилернин хар-назынын барымдаалап, оларны хундулээри;

чугаа уезинде бодун топтуг алдынары ниити аажы-чан культуразынын чарылбас кезээ деп чувени шингээдип алыр;

янзы-буру байдалдарга бодун толөптиг алдынып билири;

оол кижини база кыс кижиге хамаарышкан дурум-сагылгалары;

оске бажынче кирерде сагылгалар;

бажынга келген кижини хулээп алырынын ужурлары;

кылаш ужурлары;

чугаа уезинде хол-буттун, арын-шырайнын шимчээшкиннери;

2-ги класстың доозукчуларының билиглерни шингээдип алырының аргалары:

чаңчылдар, сагылгаларны анаа-ла ёзу барымдаалап эвес, а оларның ужур-утказын хандыр билип алып.

боттарының аразында хүндүткелдиг, чазык-чаагай чугаалажыр.

эжиниң саналын деткиир азы анаа бодунуң хуузунда бодалын немээр.

эш-өөрүнүң сөзүн дыңнаар, оларга дузалажыр ийикпе кошкактарны камгалаар мөзү-шынарга кижизидер.

№	Шагы	Тема	Сорулгалары	Өөреникчилерниң билиглеринге негелделер	Эрттире р хүнү	
					план	факт
Чаңчылдын чаражы						
1	1	Этикет	Этикет деп чуу чүвөл ону билиндирер. Анаа чүү хамааржырын билиндирер.	Этикет хүн-бүрүдө ажыглаар чурум. Ук терминге хамаарышкан чижектерни кирип билири.		
2	1	Курай-курай	Ырны чүглө дыңнаар эвес, а ону медресе, чүнүн дугайында бижээнин өөреникчилерге чедирер	Ырда ырлаан эвилең-ээлдек ужурларны тывары		
3	1	Өг-бүлөгө ээлдек болуру	Чоок төрөл улус аразында харылзаа. Эргелеткен, чассыткан сөстөр	Чүглө кады төрөөн кижилерин эргим кылдыр адаар эвес, а оларга кандыг-бир байдалда чымчак сеткил күзөп, хүндүлээри		
4	1	Чарашпай. Дунмам	Ырны чүглө дыңнаар эвес, а ону медресе, чүнүн дугайында бижээнин өөреникчилерге чедирер	Чарашпайның эки шынарларын тып билири.		
5	1	Назын хүндүзү	Назын хүндүзүнүн дугайында билиндирер	Дүрүм сагыгларны угаап-бодап, ону чижектер кырынга тайылбырлап билири		
6	1	Кырган-авам	Ырны дыңнаар, ырлажыр			
7	1	Б. Комбу «Чурттуң төлдери»	Ада-чурттуң кым салгаарын билиндирер	Шүлүктү аянныг номчуп, ооң утказын дамчыдып билир		
8	1	Ээлдек чугаа ужурлары	Ккижилер янзы-бүрү байдалдарга	Чугаа үезинде янзы-бүрү эмоцияларны илередири		

			чугаалажырын көргүзөр			
9	1	Таныжары.	Бодун таныштырып билирин чедип алыр	Бодунуң чүгле ат-сывы эвес, а өске-даа информацияны айтырып база бодунуң дугайында чугаалап таныжар		
10	1	Таныштырары.	Улуска эш-өөрүн, өске-даа кижилерин таныштырар чурумнар	Янзы-бүрү байдалдарны оңйап тургаш, эш-өөрүн таныштырар		
11-12	2	Янзы-буру чугаа ужурлары	Чугаалажылга этикедин сагыырын чедип алыр	Эптиг-чөптүг сөстөрни ажыглаары дээрге, улустарның бүзүрел, хүндүткелин чаалап алыры дээрзин угаап билип алыр		
13-14	2	Кижинин даштыкы хевирин чугаа-биле дамчыдары	Даштыкы хевирин барымдаалап чугаалажыдылга чорудары	Даштыкы хевирин чугаа-биле дамчыдып тура, ажыглаар-ажыглавас сөстөрни билип алыр		
Кижинин чаражы - бүдүжүнде						
15-16	2	Оол кижини	Өг-бүлениң, дөргүл-төрөл улустуң, ада-чурттуң даяныр чөленгиижи, ынаныжы – оол кижини деп чүвени өөреникчилерге угаадыр	Эр кижиге хамаарышкан хүлээлгелерни шингээдиң алыр		
17-18	1	Э. Кечил-оол «Угаан-бодал» А.Арапчор «Эр кижинин чангыс состуу» А. Даржай «Кижини нууру»	Шүлүктөрни аянын номчудар	Шүлүк бүрүзүңгө хамаарышкан амыдыралдан болушкуннарны аңгылап, чижек кылдыр бээри		
19	1	Эреспей. Чунгувуста	Ырыларны ырладыр	Утказын билип алыр		
20	1	А. Шююн «Таныжылга»	Эптиг-эвилең сөстен кижини сеткили чазыга бээр, а багай сөстөрдөн муңгарай бээрин чугаалажыр	Чогаалдың маадырының кылган чоруунга бодунуң үзел-бодалын чугаалап өөренир		

21	1	Кыс киж	Өг-бүлениң чырыткызы, одаан тудар киж – кыс киж дээрзин билиндирер	Кыс кижиге хамаарышкан эки шынарларны сактып аар, кыс кижиниң арыг-силиг, чазык-чаагай шырайлыг, сагыш-човаачал болурун билип алыр		
22	1	Электей бээр	Ырны ылажыыр	Чүге ырны бижээнин чугаалаар		
23	1	Бичии кижиниң өске бажыңче кирерде сагыр ужурлары	Суурга, хоорайга, аал коданга сагыр ужурлар-биле таныштырар	Суурда бажыңче, аал коданче, хоорайда квартираже кирерде чүнү сагырын билип алыр		
24-25	2	Бажыңга келген кижини хүлээп алырының ужурлары	Келген кижини хүндүлөп уткуп алырының негелделери-биле уругларны таныштырар	Бажыңга киж келзе, канчаар уткурун, дөрже чалаарын, үдээрин сактып алыр		
26	1	Шырай ужуру	Шырай ужурунун дугайында өөреникчилерниң билиин улам ханыладыр	Бардам шырай, чазык шырай, эскет чок болгаш кенен шырайлар дугайында билип алыр		
27-28	1	Хөглүгбей. Кылаш ужурлары	Кылаш кижиниң дугайында чугаалап турар бир кол чүүл дээрзин дамчыдар	Кижиниң кылажы кандыг болза экизин билип алыр		
29-30	1	Шимчээшкин ужурлары	Кижиниң шимчээшкини кандыг болурун угаадыр	Хол-бут шимчээшкини, кыс кижиниң машинаже кирерде шимчээшкинери, чугаа үезинде шимчээшкинер дугайында билип алыр		
31	1	Чөдүрериниң ужурлары. Синмирериниң ужурлары. Азырарының ужурлары. Өөш эде берзе	Янзы-бүрү байдалдарга чүнү канчаарын чижектерге көргүзүп тайылбырлаар	Янзы-бүрү байдалдарга белен болдур кылдыр ону кезээде сактып, бодап чоруур		
32	1	Өске кижиниң херекселинге дегбезиниң ужурлары	Өске кижиниң херекселинге чөпшээрел чокка дээп болбазын кижизидер	Чөпшээрел, диленир чорук дугайында билип алыр		
33	1	.Чаңчыл	Өөрөнгөн чүүлдерин	Сагып, кылып чоруур		

		чарашта- чоргаар,киж и экиде-дыш.	сактып чугаалажыр	ужурларының дугайында кыска медээни дамчыдар		
34	1	Туңнел кичээл				